

דברי פתיחה: בחזרה לבית הספר הקיבוצי

“דרוש כפר שלם כרי לגדל ילד”, זהו משפט שהילארי קלינטון הפיצה בעשור האחרון כמענה לתהליכי הפרטה והתפרקות של מערכות ותהליכים חינוכיים. עבור החינוך הקיבוצי משפט זה היה אורח חיים טבעי ועוצמתי שנדמה שהגיעה העת לשוב ולהחיותה.

בחול המועד סוכות תשע”ב (2011), התקיים בסמינר הקיבוצים כנס ארצי של מחנכי התנועה הקיבוצית. הכנס אורגן על ידי מחלקת החינוך של התנועה הקיבוצית ונשא את הכותרת “בחזרה לבית הספר הקיבוצי”. הכנס יועד למנהלי קהילות ורכזי חינוך בקיבוצים, מנהלי מחלקות חינוך במועצות אזוריות, מחנכים ומנהלים מבתי ספר יסודיים ועל יסודיים ומהחינוך הבלתי פורמלי. בכנס זה ביקשה מחלקת החינוך, להעצים את התפיסה המבקשת לראות את החינוך כרצף כולל – מבוקר עד ערב, מהפורמלי לבלתי פורמלי ומינקות עד לבגרות. כמו כן ביקשה להשיב את האחריות הקהילתית על כלל רובדי ושלבי המעשה החינוכי.

החינוך הקיבוצי ההיסטורי עיצב דפוסי חינוך שהיו חדשניים לזמנם, ובאופן מעט מפתיע נתפשים כחדשניים גם בימינו אנו. משמעות החזרת בית הספר והחינוך הקיבוצי למרכז, כפי שבאה לידי ביטוי בכותרת הכנס, היא ניסיון למקד את המבט אל שלל אבני היסוד החברתיים והערכיים של החינוך הקיבוצי, שעם תהליכי השינוי וההפרטה של הקהילות הקיבוציות, הלכו וננטשו ולנסות להחיותם תוך התאמתם למציאות המשתנה. מול הנטייה הקיימת לאימוץ ולחיקוי אופני למידה וחינוך סטנדרטים (תרתי משמע), הוצבה בפני באי הכנס השאיפה לראות באותם ממדים חינוכיים של החינוך הקיבוצי ככאלה שראוי להשיבם למרכז העשייה ולעצבם כמודל מופתי עבור החברה ומערכת החינוך שלה.

בכנס ניתנו הרצאות: פרופ' יובל דרור פרש את משנתו החינוכית של מרדכי סגל, מהאבות 'המייסדים' והמשפיעים בחינוך הקיבוצי. ד"ר רונית פלוטניק, מסמינר הקיבוצים, פסיכולוגית חינוכית התפתחותית ויועצת אקדמית למחלקת החינוך הציגה גישה פסיכו-פדגוגית קהילתית-אקולוגית, לבתי הספר, וד"ר ניר מיכאלי, ראש החוג לחינוך במכללת סמינר הקיבוצים, הציג אפשרות לשיבה של מערכת החינוך למעורבות חברתית כחלק מסדר היום של בית הספר.

דברי פתיחה: שיח של פדגוגיה חברתית

הקהילה הקיבוצית עוברת בעשרים שנים האחרונות שינויים משמעותיים שמשפיעים על מערכת החינוך בתוך הקיבוץ ומחוצה לו.

בית הספר הוא שדה שבו התרחשו שינויים משמעותיים החל משנות השבעים. יציאתו של בית הספר מגבולות הקיבוץ ותהליכי השינוי הביאו להתרחקות הדדית של בית הספר מקהילותיו. הדיבור הוא עם ההורים.

מחלקת החינוך הקיבוצית ומדור בתי הספר כחלק ממנה, מאמינים בתפיסה חינוכית כוללת מלידה ועד בגרות ובאחריות הקהילה לכל ילדיה תוך ערבות הדדית, שותפות ושוויון הזדמנויות. מטרת הכנס להחזיר אל מרכז המפה את החינוך הקיבוצי, את נוכחותו בעשייה החינוכית היום-יומית לצד אזכור שורשיו ועברו המפואר.

חינוך קיבוצי יש בו רכיבים ערכיים חינוכיים מובהקים עליהם נשמע בכנס זה. המוטיבים של מעורבות חברתית, חינוך לעבודה, חינוך לעזרה הדדית, אחריות אישית, כיבוד הזולת וקבלת השונה ואפילו צדק חברתי היו והינם יסוד מוסד בחינוך הקיבוצי. מחאת קיץ 2011 המחישה ביתר-שאת את הצורך בקיום שיח פדגוגי חברתי בין אנשי החינוך בבית הספר לקהילותיו.

"החזרה לבית הספר הקיבוצי" אינו געגוע נוסטלגי לעבר שאיננו כבר. ב"חזרה לבית הספר הקיבוצי", הכוונה היא לדגשים ולמשמעויות שהם בבסיס החינוך הקיבוצי כפי שעוצב משך עשרות שנים על ידי דורות של מחנכים. יש צורך לעסוק בשאלות של זהות על מנת לשמר ולהעצים את הייחודיות של בית הספר "הקיבוצי" תוך התאמתו למציאות החדשה.

אנחנו מודעים לשינויים הדמוגרפיים שחלו באוכלוסיית התלמידים והמורים בבתי הספר. באזורים רבים בהם קיימים בתי ספר קיבוציים נבנות קהילות מגוונות לאו דווקא עם רוב קיבוצי, ולכן חשוב שיתקיים שיח של פדגוגיה חברתית בתוך בית הספר ובין בית הספר וקהילותיו. זהו שיח מחויב המציאות ורק על ידי קיומו אפשר יהיה למנף את החינוך הקהילתי-ערכי שאנו כה זקוקים לו בחברה הישראלית.